

KÍNA LATIN-AMERIKAI ÉS KÖZEL-KELETI SZEREPVÁLLALÁSA A VÁLTOZÓ NEMZETKÖZI RENDBEN

Lehoczki Bernadett*

Bevezetés

Latin-Amerika és a Közel-Kelet földrajzilag távol eső térségek, a közöttük lévő politikai és gazdasági kapcsolatok nem számottevőek (bár az elmúlt évtizedben láthatóan erősödtek), ennek következtében összekapcsolásuk akadémiai kutatásokban nem jellemző. Ami mégis összeköti őket, az félperifériális státuszuk, ellátottságuk stratégiaileg fontos nyersanyagokkal (és az ebből fakadó dilemmák), illetve az Egyesült Államok határozott politikai, gazdasági és katonai jelenléte az elmúlt évtizedekben – igaz, Latin-Amerikában ez utóbbi jóval korábbra nyúlik vissza.

Az elmúlt két évtizedben a nemzetközi kapcsolatok diszciplínája különös figyelmet fordított a változó nemzetközi rend és a globális hatalmi erőviszonyok új mintái feltérképezésére. Számos tanulmány foglalkozott az Egyesült Államok globális pozíciójának gyengülésével,¹ az ún. liberális nemzetközi rend válságával,² Kína (Ázsia) felemelkedésével³ és a kínai–amerikai versengéssel,⁴ megfogalmazódott és széles körben elterjedt a tétel, miszerint a 21. század Ázsia évszázada lesz,⁵ párhuzamosan az USA globális pozícióvesztésével. Kína felemelkedése új globális pozíciót, sokszorozódó nemzetközi kapcsolódásokat jelent számára a világ államaival, amit az 1999-ben meghirdetett *going global* stratégia alapozott meg, majd az Egy övezet egy út program (*Belt and Road Initiative*, a továbbiakban BRI) 2013-as meghirdetése mélyített el.

Peking a feltörekvő világ (*emerging world*) szószólójaként erősíti kapcsolatait a nyugati világon túli régiókkal és országokkal, köztük a latin-amerikai térséggel és a Közel-Kelet államai-val. A Kínával épülő politikai kapcsolatok a Dél–Dél együttműködés (*South–South Cooperation*,

* Lehoczki Bernadett, egyetemi docens, Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem.

¹ Layne, Christopher (2009): *The Waning of U. S. Hegemony—Myth or Reality? A Review Essay*. *International Security*, 34. évf. 1. sz.; Russett, Bruce (2011): *Hegemony and Democracy*. Routledge, London.

² Babic, Milan (2020): Let's talk about the interregnum: Gramsci and the crisis of the liberal world order. *International Affairs*, 96. évf. 3. sz.; Ikenberry, John G. (2018): The end of liberal international order? *International Affairs*, 94. évf. 1. sz.; Flockhart, Trine (2020): Is this the end? Resilience, ontological security, and the crisis of the liberal international order. *Contemporary Security Policy*, 41. évf. 2. sz.

³ Kristof, Nicholas D. (1992): The Rise of China. *Foreign Affairs*, 72. sz.; Ikenberry, John G. (2008): The Rise of China and the Future of the West. *Foreign Affairs*, 87. sz.; Paul, Justin (2016): The Rise of China: What, When, Where, and Why? *The International Trade Journal*, 30. évf. 3. sz.

⁴ Friedberg, Aaron L. (2010): Implications of the Financial Crisis for the US–China Rivalry. *Survival*, 52. évf. 4. sz.; Kennedy, Andrew B. – Lim, Darren J. (2018): The innovation imperative: technology and US–China rivalry in the twenty-first century. *International Affairs*, 94. évf. 3. sz.; Zhao, Minghao (2019): Is a New Cold War Inevitable? Chinese Perspectives on US–China Strategic Competition. *The Chinese Journal of International Politics*, 12. évf. 3. sz.; Friedberg, Aaron L. (2005): The Future of U.S.–China Relations: Is Conflict Inevitable? *International Security*, 30. évf. 2. sz.

⁵ Erről lásd részletesebben: Virmani, Arvind (1999): Potential Growth Stars of the 21st Century: India, China and the 'Asian Century!' *Chintan Occasional Paper*, 1999. okt. <https://www.icrier.org/pdf/pgstars21bw.pdf> (2021. 10. 05.); Kawai, Masahiro (2018): Will the 21st century be an Asian century? A global perspective. In: Kikuchi, Tomoo – Sakuragawa, Masaya (szerk.): *China and Japan in the Global Economy*. Routledge, London – New York; Khanna, Parag (2019): *The future is Asian*. Simon and Schuster, New York.

a továbbiakban SSC) keretében, a multipoláris világtrend jelszavával erősödnek, míg a gazdasági kapcsolatokat elsősorban Kína nyersanyagéhsége és piackeresése motiválja. Kína mindkét térségben relatíve új partnerként jelenik meg, és hitelét elsősorban az adja, hogy gazdasági felemelkedése saját úton, nyugati támogatás nélkül valósult meg, ami azt az ígéretet hordozza, hogy létezhethet modernizáció és technológiai fejlődés a nyugati modellen túl is.

Míg Latin-Amerikában a kilencvenes évek neoliberális reformjainak kettős eredményei és az ún. újbaloldali politikai fordulat (*pink tide*) hozta el a Kína felé fordulás kedvező körülményeit, addig a Közel-Keleten az arab tavasz, illetve az Egyesült Államok jelenlétének/beavatkozásának kétes eredményei teremtettek jó feltételeket a közeledéshez. Kína latin-amerikai és közel-keleti térnyerésének erősödése időben nagyrészt egybeesik, a kétezres évek elejétől tapasztalható a gazdasági kapcsolatok felfutása, amire erősödő politikai és intézményi kapcsolatok épülnek mindkét térségben. Kína a nyugati hatalmaktól elkülönülő, saját jegyekkel bíró nagyhatalomként mutatkozik be, retorikailag is hangsúlyozza eltérő attitűdjét – elsősorban az Egyesült Államokhoz képest –, ami mindkét térség szereplői számára vonzó, mivel komoly ellenérzések, kritikák mutatkoznak az amerikai befolyással/jelenléttel kapcsolatban.

A tanulmány célja annak feltérképezése, hogy a kínai befolyás milyen érdekek mentén és milyen eszközökkel építkezik Latin-Amerikában és a Közel-Keleten az elmúlt húsz évben, illetve erősödő befolyása milyen pozitív és negatív következményekkel jár a két térségben? A következő két fejezetben összehasonlító elemzés keretében vizsgálom a Kínai Népköztársaság kapcsolatait Latin-Amerika és a Közel-Kelet államaival; érdekek, eszközök és kritikák mentén vetem össze a két esetet. Az elemzés kivitelezéséhez kereskedelmi statisztikákat használok, a magas szintű politikai találkozók dinamikáját vázoló fel, illetve a biregionális intézményeket és azok aktivitását vetem össze. Mindezek mellett Venezuela és Szíria példáján keresztül nézem meg, hogy Kína milyen válaszokat ad a helyi konfliktusokra. A konklúzióban a hasonlóságok és különbségek mentén igyekszem összefoglalni a kínai jelenlétben rejlő lehetőségeket és kihívásokat/veszélyeket Latin-Amerika és a Közel-Kelet számára.

Latin-Amerika és Kína: fékeződő dinamika

Érdekek

Kína oldaláról a legfőbb érdekek már a kétezres évek elején kirajzolódtak. Ezek között elsőként a gazdaságiakat kell említeni Latin-Amerikában: a térség mindenekelőtt megbízható nyersanyag- és élelmiszerforrás a Kínai Népköztársaság számára, támogatva a dinamikus kínai gazdasági növekedést, míg a másik oldalon új piacot jelent a kínai késztermékek számára. Politikailag Latin-Amerikát a kínai vezetés a születőben lévő multipoláris világtrend új aktoraként (pólusaként) jelölte meg, emellett a latin-amerikai pozíciók segíthetik Kínát az Egyesült Államokkal való versengésben. Harmadrészt Latin-Amerika fontos szereplő Tajvan ügyében;⁶ a jelenleg Tajvannal diplomáciai kapcsolatokat ápoló 14 ország közül 8 latin-amerikai. Ez a „regionális tömb” (főként Közép-Amerikában és a Karib-térségben) Tajvan oldalán felértékeli Latin-Amerikát Kína számára.

⁶ Lehoczki Bernadett (2015): Relations between China and Latin America: Inter-regionalism beyond the Triad. *Society and Economy*, 37. évf. 3. sz. 390.

A túloldalon, Latin-Amerika számára azért ígéretes a kínai kapcsolat, mert újabb kapcsolódási pontot jelent a világgazdaságba, segítheti a régió világgazdasági integrációját, a világkereskedelemben való aktívabb térnyerését. Kína 1,3 milliárd fős piaca, egyre növekvő nyersanyag- és élelmiszerkereslete a kétezres években stabil jövedelemforrást jelentett azon latin-amerikai gazdaságok számára, amelyek bővelkednek a Kínának szükséges nyersanyagokban. Mindezekon túl a latin-amerikai országok Kínára potenciális FDI-forrásként is tekintenek, ami az apadó, illetve stagnáló nyugati befektetések mellett új lendületet adhat Latin-Amerika fejlődésének. Politikailag az erősödő kapcsolatok Pekinggel támogathatják az USA-val szembeni latin-amerikai alku-pozíciót, politikai és gazdasági ügyekben egyaránt. Latin-Amerika számára a legnagyobb lehetőség abban mutatkozott az ezredfordulón, hogy a Kína felé történő nyitással szélesítse az USA és Európa adta külkapcsolati koordináta-rendszert, illetve oldja az ezen partnerekkel szembeni függőségi viszonyt. Ez különösen fontos szempont volt a 2000 után kibontakozó ún. *pink tide* kereketei között, az újbóloldali politikai fordulat időszakát Latin-Amerikában sokan poszthegemón korszakként írják le,⁷ arra utalva, hogy ezen periódus alapvető célkitűzése volt az alternatívakeresés a kilencvenes évek neoliberais reformjait követően, akárcsak a külkapcsolati rendszer nyugati partnereken túli bővítése.⁸

Eszközök

Kína latin-amerikai jelenlétének legszembetűnőbb megnyilvánulása a kereskedelmi kapcsolatok erősödése. A kínai–latin-amerikai kereskedelem az elmúlt két évtizedben komoly növekedést mutatott; és míg volumene 2000-ben 12,6 milliárd USD-t tett ki,⁹ 2008-ra 143,3 milliárd USD-ra nőtt, 2016-ra elérte a 216 milliárdot,¹⁰ 2020-ban pedig 296 milliárd volt.¹¹ A kétezres években tapasztalt dinamizmus mindenekelőtt Kína WTO-tagságának (2001) és a kínai nyersanyagéhségnek volt köszönhető, és komoly exportbevétel-növekedést eredményezett a latin-amerikai országok oldalán. A kereskedelmi kapcsolatok szembetűnő sajátossága a kezdetektől fogva azok koncentrált-sága; egyfelől a dinamikus volumenbeli növekedés csupán néhány latin-amerikai államot érintett, másfelől a latin-amerikai exportlehetőségek néhány exportcikkre – túlnyomórészt nyersanyagra – korlátozódtak. A Kínát célzó exportlehetőségek főként dél-amerikai országokat érintenek a mai napig; Brazília, Argentína, Chile, Peru, Uruguay és Peru a legfontosabb partnerek.¹² Más latin-amerikai államok számára inkább a Kínából érkező import meghatározó, ilyen Chile, Kolumbia és Peru Dél-Amerikában, illetve El Salvador, Belize, Costa Rica és Nicaragua Közép-Amerikában. Mexikó szintén fontos piac Kína számára; a teljes mexikói import 20%-a Kínából érkezik.¹³ Aho-gyan arra fentebb már utaltunk, a latin-amerikai országok főként nyersanyagokat és élelmiszert exportálnak Kínába, a teljes kivitel közel kétharmadát a kőolaj, a vas, a réz és a szójabab adja, míg

⁷ Seguín, Bécquer (2013): Posthegemony in times of the pink tide. *Postmodern Culture*, 23. évf. 2. sz.

⁸ Lehoczki, i.m. 390–391.

⁹ Shixue, Jiang (2006): Una mirada china a las relaciones con América Latina. *Nueva Sociedad*, 78. sz.

¹⁰ Ray, Rebecca – Gallagher, Kevin P. (2017): *China–Latin America Economic Bulletin*. <https://open.bu.edu/handle/2144/27508> (2021. 10. 05.)

¹¹ Ray, Rebecca et al. (2021): *China–Latin America Economic Bulletin*. https://www.bu.edu/gdp/files/2021/02/China-LatAm-Econ-Bulletin_2021.pdf (2021. 10. 05.)

¹² *China as share of total exports from selected countries in Latin America in 2019*. Statista, é.n. <https://www.statista.com/statistics/1105815/latin-america-share-exports-china-country/> (2021. 11. 02.)

¹³ *Mexico Imports by country*. Trading Economics, é.n. <https://tradingeconomics.com/mexico/imports-by-country> (2021. 10. 05.)

cserébe a térség államai főként telekommunikációs eszközöket, adatfeldolgozó berendezéseket és egyéb elektronikai eszközöket importálnak Kínából.¹⁴ A kínai–latin-amerikai kereskedelem volumenének változásából az is látszik, hogy a 2000-es évek dinamizmusához képest a 2010-es évtized lassabb növekedést hozott, köszönhetően a kínai gazdasági növekedés fékeződésének és a csökkenő nyersanyagáraknak.

Latin-amerikai oldalon komoly várakozások övezték a kínai befektetések (FDI) érkezését a térségbe, ezek azonban túlzónak bizonyultak. Az elmúlt évek újdonsága viszont a kínai tőke megjelenése a latin-amerikai térség infrastrukturális fejlődésében, ennek legerőteljesebb megnyilvánulása a Nicaraguába tervezett kínai Nagy-csatorna, illetve a brazil Atlanti-partot Peru csendes-óceáni partvidékével összekötő vasút terve.¹⁵ Mindemellett Kína kölcsönökkel és hitelekkel is megjelent a térségben, ezek legfőbb célpontjai Argentína, Ecuador, Venezuela és Brazília.¹⁶

A kétezres években felfutó kereskedelmi kapcsolatokkal párhuzamosan aktivizálódtak a magas szintű politikai látogatások, amelyek közül érdemes kiemelni a kínai államfői látogatásokat.

1. táblázat: Kínai államfői látogatások Latin-Amerikában

Év	Kínai elnök	Meglátogatott latin-amerikai országok
2001	Csiang Cö-min	Chile, Argentína, Brazília, Venezuela és Kuba
2004	Hu Csin-tao	Argentína, Brazília, Chile, Kuba
2008	Hu Csin-tao	Peru, Kuba, Costa Rica
2013	Hszi Csin-ping	Trinidad és Tobago, Costa Rica, Mexikó
2014	Hszi Csin-ping	Brazília, Argentína, Venezuela és Kuba
2016	Hszi Csin-ping	Ecuador, Peru és Chile
2018	Hszi Csin-ping	Argentína (G20 csúcs) és Panama

Forrás: A Szerző saját gyűjtése

Ahogy az 1. táblázatból is látszik, Kína számára a legfőbb latin-amerikai kereskedelmi partnerek – Brazília, Argentína és Chile – a leggyakrabban látogatott államok, a közép-amerikai és karibi országok főként Tajvan miatt lettek célpontok. Costa Rica 2007-ben, Trinidad és Tobago 2014-ben, Panama pedig 2017-ben „váltott”, és megszakítva a diplomáciai kapcsolatokat Tajvanal, elismerte a pekingi vezetést.

Kína 2008-ban Fehér Könyvet adott ki latin-amerikai szerepvállalásával kapcsolatban, amely a következő kínai célkitűzéseket határozta meg: kölcsönös bizalom és tisztelet erősítése, nyer–nyer helyzetek támogatása az együttműködés során; közös fejlődés az interakciók bővítésével; és kapcsolatépítés a még Tajvant elismerő térségbeli államokkal.¹⁷ Ezt követően már a kereskedelmi kapcsolatok megtorpanására reagált a 2014-ben Peking által lefektetett „1+3+6” keretrendszer, amely

¹⁴ Ray–Gallagher, i.m.

¹⁵ Wigell, Mikael (2016): China's Advance in Latin America: Geostrategic Implications for Europe, the US, and the Region Itself. *FIIA Briefing Paper* 199. <https://www.fiaa.fi/en/publication/chinas-advance-in-latin-america-2> (2021. 11. 02.)

¹⁶ Vadell, Javier A. (2019): China in Latin America: South–South Cooperation with Chinese Characteristics. *Latin American Perspectives*, 46. évf. 2. sz. 112.

¹⁷ *China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean*. USC US–China Institute, 2009. 04. 20. <https://china.usc.edu/chinas-policy-paper-latin-america-and-caribbean> (2021. 10. 05.)

a 2015–2019-es periódusra vonatkozott,¹⁸ és az akkor már érzékelhető latin-amerikai kritikákra (lásd később) igyekezett megnyugtató válaszokat adni, erősítve az együttműködés Latin-Amerika számára is előnyös oldalait. Ezzel összhangban a 2016-ban Latin-Amerikáról kiadott kínai *policy paper* célként tűzte ki, hogy nagyobb szerepet kapjanak a technológiaintenzív termékek a kétoldalú kereskedelemben, illetve a befektetések támogassák az önálló gazdasági modell keresését Latin-Amerikában.¹⁹ A kínai–latin-amerikai együttműködés intézményesítésének fontos mérföldköve volt a Kína–CELAC (Latin-amerikai és Karibi Államok Közössége, *Community of Latin American and Caribbean States*) Fórum 2014-es elindítása – alapvetően a Kína–Afrika Együttműködési Fórum mintáját követve.

A BRI 2013-as meghirdetésekor Latin-Amerika annak földrajzi keretén kívül esett; az eurázsiai „öv” és az ázsiai és afrikai tengeri „út” nem érte el az amerikai kontinenst. Ennek ellenére – miután 2017-ben Hszi Csin-ping Mauricio Macri argentin elnöknek úgy fogalmazott, hogy a latin-amerikai térség a BRI „természetes meghosszabbítása”²⁰ – számos latin-amerikai és karibi ország írt alá két- és többoldalú együttműködési megállapodást a BRI kapcsán, és jelentett be ahhoz köthető üzleti megállapodásokat. Panama volt az első a sorban (rögtön a diplomáciai elismerést követően), majd az andoki országok (Ecuador, Bolívia és Venezuela) követték, elsősorban infrastrukturális fejlesztéseket remélve. Mára 18 latin-amerikai ország csatlakozott, bár a legnagyobb gazdaságok – Argentína, Brazília, Kolumbia és Mexikó – nincsenek közöttük.²¹

A latin-amerikai országok BRI-hez csatlakozására adott válaszként 2021 szeptemberében amerikai delegáció tett látogatást Kolumbiában, Ecuadorban és Panamában, hogy tárgyalásokat kezdeményezzenek a G7 államok által grüндolt *Build Back Better World* (B3W)²² jövő évi indításáról. A Biden-adminisztráció nem titkolt célja, hogy visszaszorítsa a BRI-t és a kínai infrastrukturális beruházásokat az amerikai kontinensen és a fejlődő világban.

Szintén a kínai–amerikai vetélkedés terepe, és az elmúlt években komoly figyelmet nyert Venezuela és Kína kapcsolata. A Maduro-rezsim támogatása Peking részéről közvetlen amerikai (USA) érdekeket érint, valamelyest eltérve a Kínai Népköztársaság (KNK) által az ezredforduló óta hangoztatott állásponttól, mely szerint érdekei Latin-Amerikában kizárólag gazdasági jellegűek, ennél fogva nem keresztezik az Egyesült Államok útjait.²³ Hugo Chávez szoros kapcsolatokat épített ki a pekingi vezetéssel, számos alkalommal látogatott el Kínába, ideológiai közösséget és a kőolajexport diverzifikációját keresve. Az elsőtől a KNK vezetése pragmatikusan távol tartotta magát,²⁴ és a második is csak korlátozott sikerekkel járt. A Chávez halálát követően, 2015-től kibon-

¹⁸ A 1-es az együttműködési tervre vonatkozik; a 3-as a kereskedelmet, a befektetéseket és a pénzügyeket jelöli mint az együttműködés legfőbb dimenzióit; a 6-os pedig a következő területeket emeli ki: infrastruktúra, mezőgazdaság, késztermék-előállítás, tudományos és technológiai innováció, valamint információs technológia. Kína–CELAC Fórum hivatalos honlapja. <http://www.chinacelacforum.org/eng/> (2021. 11. 02.)

¹⁹ *Full text of China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean*. KNK Államtanács, 2016. http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2016/11/24/content_281475499069158.htm (2021. 10. 05.)

²⁰ China's Belt and Road Initiative in Latin America and the Caribbean. *International Institute for Strategic Studies (IISS)*, 2018. dec. <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2018/chinas-bri-in-latin-america> (2021. 10. 05.)

²¹ Dettoni, Jacopo (2020): Latin America embraces China's Belt and Road with enthusiasm. *FDI Intelligence*, 2020. 03. 09. <https://www.fdiintelligence.com/article/76791> (2021. 10. 05.)

²² A projekt célja, hogy infrastrukturális beruházásokat eszközölkjön fejlődő világbeli országokban. US Plans Infrastructure Projects in Latin America to Counter China Initiatives. *NBC News*, 2021. 09. 28. <https://www.nbcnews.com/news/latino/us-plans-infrastructure-projects-latin-america-counter-china-initiative-rcna23308> (2021. 11. 02.)

²³ US Watching China's Growing Influence in Latin America. *VOA (Voice of America) News*, 2009. 10. 31. <https://www.voanews.com/a/a-13-2006-04-19-voa3/398242.html> (2008. 02. 27.)

²⁴ Dominguez, Jorge I. (2006): China's Relations with Latin America: Shared Gains, Assymetric Hopes. *Inter-American Dialogue, Working paper*, 2006. jún. https://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/dominguez_chinas.pdf (2007. 05. 19.)

takozó válság, majd 2019-ben Juan Guaidó ideiglenes elnökké való kijelölése megosztotta a világot. Kína a belügyekbe való be nem avatkozás és a szuverenitás tiszteletben tartása elveinek mentén fenntartotta a Nicolás Maduro elnök vezette kormány elismerését, míg az Egyesült Államok és a nyugati világ (mindösszesen nagyjából ötven ország) Guaidót ismerte el az ország vezetőjeként. A kibontakozó érdekkellentét az ENSZ Biztonsági Tanácsában is leképeződött: 2019 júliusában Kína – Oroszország mellett – megvétózta az Egyesült Államok BT határozati javaslatát, a szabad választások kiírását célozva az országban. Ahogyan Kína ENSZ-nagykövete fogalmazott: „Venezuela ügyeiben a venezuelai embereknek kell döntenüök”.²⁵

Kritikák

Kína szerepe Latin-Amerikában kettős: egyfelől stratégiaileg fontos kereskedelmi partner és fejlődő világbeli szövetséges a nemzetközi fórumokon, másfelől versenytárs, különösen a késztermékipiacon.²⁶ Komoly diverzitást mutat a latin-amerikai térség abból a szempontból, hogy a kínai jelenlét milyen hatással van a gazdasági lehetőségekre: míg a nagyobb dél-amerikai gazdaságok számára Kína stabil felvevőpiacot jelent, Mexikó és Közép-Amerika számára inkább versenytársként jelenik meg az Egyesült Államok piacán.

A kínai jelenléttel kapcsolatos kritikák Latin-Amerikában 2013–2014 után hangosodtak fel, miután a 2000-es évek kereskedelmi boomja tetőzött, és a csökkenő nyersanyagáraknak köszönhetően csökkent a lelkesedés a Kína adta lehetőségekkel kapcsolatban. Az exportjövendelmek fékeződése mellett fontos – és máig meghatározó – kritika, hogy a latin-amerikai államokat a késztermék-előállítás felé tolja,²⁷ ami megtorpanást hozott a latin-amerikai iparosodás fejlődésében. A kínai nyersanyagkereslet túl könnyű lehetőségnek bizonyult a latin-amerikai országok számára, különösen a *pink tide*-vezetők álltak nehezen ellen a lehetőségnek, mivel az exportjövendelmek növekedése kedvező körülményeket teremtett a szociális programoknak, az elesettek felemelésének, ami fontos kampányígéretük volt.

Az érkező kínai befektetésekkel kapcsolatban is mind erőteljesebb kritikák fogalmazódtak meg a 2010-es években, amelyek főként a munkakörülményekre és a környezeti ártalmakra vonatkoztak.²⁸ E két tényező különösen érzékeny téma a latin-amerikai országokban – az amerikai és a nyugat-európai tőke érkezése, a privatizáció és a multinacionális vállalatok megjelenése kapcsán hasonló kritikák jelentek meg a kilencvenes évek végére.

Politikai oldalról érdemes hangsúlyozni, hogy a *pink tide* hanyatlása, illetve Venezuela válsága új megvilágításba helyezte Kínát; ezen politikai folyamatok polarizálták a kínai jelenlét megítélését, ami 2017-ben nem sokkal de pozitívabb volt a térségben az Egyesült Államokénál: míg a latin-amerikaiak 51%-a látta kedvezőnek a kínai befolyást, az Egyesült Államokét 47%.²⁹ Igaz, a

²⁵ Watch again: Russia, China veto US push for UN action on Venezuela. Euronews, 2019. 07. 26. <https://www.euronews.com/2019/07/28/watch-live-un-security-council-votes-on-rival-us-russian-proposals-on-venezuela> (2021. 10. 05.)

²⁶ Gil Barragán, Juan Manuel – Aguilera Castillo, Andrés (2017): China and Latin America: Strategic partners or competitors? Revista EAN, 82. sz.

²⁷ Jenkins, Rhys – Peters, Enrique Dussel (szerk.) (2009): *China and Latin America. Economic Relations in the twenty-first century*. Deutsches Institut für Entwicklung (DIE) – Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM)/CECHIMEX. 12. https://www.die-gdi.de/uploads/media/Studies_49.pdf (2010. 05. 10.)

²⁸ Wigell, i.m.

²⁹ Naylor, William (2017): Democracies beware? Is China working to expand its influence in Latin America? *Global Americans*, 2017. 12. 07. <https://theglobalamericans.org/2017/12/democracies-beware-china-working-expand-influence-latin-america/> (2021. 11. 02.)

latin-amerikaiak 27,5%-a tekinti az Egyesült Államokat lehetséges fejlődési modellnek, míg Kínát csak 16,3%.³⁰

Az elmúlt években Latin-Amerika adósi pozíciója kapta a legnagyobb figyelmet, főleg miután Donald Trump elnöksége idején az amerikai külpolitika megfogalmazta a kínai adósságcsapda-diplomácia fogalmát,³¹ mintegy figyelmeztetve a latin-amerikai államokat arra a főként Venezuelában és Ecuadorban tapasztalt jelenségre, miszerint a feltétel nélküli kínai kölcsönök és hitelek visszafizetését az érintett országok stratégiailag fontos nyersanyagok (kőolaj, földgáz) exportjából való részesedéssel fizetik vissza Kínának, erősítve azt a szerkezeti függőséget, amelytől Latin-Amerika évtizedek óta igyekszik szabadulni.

Közel-Kelet: stratégiai érdekek mellett óvatos kínai szerepvállalás

Érdekek

Kína érdekei a Közel-Keleten sokrétűbbek és jellegüket tekintve inkább stratégiaiak, mint Latin-Amerikában. Meghatározó tényező, hogy a térség Kína fontos kőolajforrása; 2018-ban a KNK-t célzó tíz legfőbb kőolajexportőr közül öt közel-keleti ország volt. Ennek megfelelően Kína számára alapvető szempont a térség stabilitása, mint a kőolajutánpótlás garantálásának egyik záloga. Az energiaszektoron túl – Latin-Amerikához hasonlóan – a közel-keleti országok is mind fontosabb gazdasági partnerei Kínának, piacot jelentenek a kínai késztermékek számára, illetve építőipari szerződések felfutását is hozta a közeledés.

A gazdasági érdekeken túl a Közel-Kelet stratégiai szempontból is fontos Kína számára, a térség a kibontakozó kínai–amerikai vetélkedés mind láthatóbb terepe. Az Egyesült Államok gyengülő aktivitása, egyes források szerint visszavonulása a Közel-Keletről³² politikai vákuumot eredményezhet, aminek következtében Peking – a stabilitás megőrzése érdekében – erőteljesebb szerepvállalásra kényszerülhet. Kínai szakértők között komoly vita bontakozott ki az elmúlt években azzal kapcsolatban, hogy szükséges-e aktívabb kínai politikai fellépés a Közel-Keleten, s ha igen, milyen retorikával és eszközökkel, illetve hogy ez hogyan egyeztethető össze tradicionális, a belügyekbe való beavatkozást elutasító külpolitikájával.

A Közel-Kelet biztonsági szempontból is mind fontosabb Kína számára, különösen a terrorizmus elleni fellépés terén keresi az együttműködést. Az elmúlt években erősödtek az ujugrok és az Iszlám Állam közötti kapcsolatok, amit Peking kiemelt biztonsági kockázatként kezel.³³ Végül, de nem utolsósorban a kulturális érdekeket is fontos megemlíteni, a közel-keleti államok gazdag kulturális öröksége vonzó a KNK számára, melynek mentén a civilizációk közötti párbeszéd

³⁰ *China in Latin America – Impressions and policy Implications*. Wilson Center – Vanderbilt University's Latin American Public Opinion Project (LAPOP), 2013. 03. 18. <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/event/Wilson-Center%20FINAL.pdf> (2021. 10. 05.)

³¹ Singh, Ajit (2021): The myth of 'debt-trap diplomacy' and realities of Chinese development finance. *Third World Quarterly*, 42. évf. 2. sz. 240.

³² Satloff, Robert (2019): Commitment Issues – Where Should the US Withdrawal from the Middle East Stop? *Foreign Affairs*, 98. sz.; Wechsler, William F. (2019): US Withdrawal from the Middle East: Perceptions and Reality. In: Mezran, Karim – Varvelli, Arturo (szerk.): *The MENA Region: Great Power Competition*. Ledi Publishing, Milano.

³³ Wu, Bingbing: (2021): China and New Middle East. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 23. évf. 3. sz. 448.

erősítése is megjelenik célpontként;³⁴ ez Latin-Amerikában kevésbé jellemző, tekintve, hogy a térséget kulturálisan Kína alapvetően a Nyugat részének tekinti.

A közel-keleti államok részéről Latin-Amerikához hasonló motivációk mutatkoznak. A világ-gazdasági folyamatokhoz való igazodás itt is a Kínával épített erősebb gazdasági kapcsolatok felé húzta a térség szereplőit, amit a Közel-Kelet esetében erősít a (Latin-Amerikához képest) relatív földrajzi közelség. Szintén fontos szempont a diverzifikáció, a nyugati szereplőkön túli partnerek keresése a kiegyensúlyozottabb külkapcsolatok okán, amit erősít a „cserbenhagyottság” percepciója az USA visszavonulása nyomán.

Eszközök

Hasonlóképp Latin-Amerikához, a Kína és a Közel-Kelet közötti kereskedelmi kapcsolatok is komoly dinamizmust mutattak a kétezres években: 2000 és 2014 között a kereskedelem volumene 17-szeres növekedést mutatott; 18 milliárd USD-ról 312 milliárdra nőtt, mialatt Kína 2010-ben átvette az Egyesült Államoktól a Közel-Kelet első számú kereskedelmi partnere címet.³⁵ 2019-ben a Kína–Közel-Kelet kereskedelem volumene 290 milliárd USD volt;³⁶ a 2010-es években a kőolajár-
változások miatt kissé hektikusan alakult a kétoldalú kereskedelem volumene és hasonlóképp fékeződött a növekedés, mint Kína és Latin-Amerika között.

A kínai–közel-keleti kereskedelmi kapcsolatok erőteljesen az energiaszektorra koncentrá-
lódnak, Kína legfontosabb kőolajforrásai között szerepel Szaúd-Arábia, Irak, Irán és Omán. Az energiaszektor a legfőbb célpontja a kínai befektetéseknek (FDI) is és mára a KNK a Közel-Kelet első számú tőkeforrása, ebben is az Egyesült Államok helyét vette át.³⁷ Fontos különbség Latin-Amerikához képest, hogy itt a kínai infrastrukturális beruházásoknak további motivációja, hogy az alulfejlett belső kínai területeket közvetlen kapcsolatba hozzák Euráziával, ami hosszabb távon lehetőséget teremt ezen területek felzárkóztatásához és a Kínán belüli regionális különbségek csökkentéséhez.

Latin-Amerikához hasonlóan a Közel-Keleten is magas szintű politikai látogatások kísérték az erősödő gazdasági érdeklődést. A kínai államfői látogatások a következőképp alakultak a térségben:

---

³⁴ Uo. 449.

³⁵ Hornschild, Sebastian (2016): China in the Middle East – not just about oil. *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*, 31. sz. 2016. júl. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/EUISS-China%20in%20the%20Middle%20East-not%20just%20about%20oil.pdf> (2021. 10. 05.)

³⁶ Middle East Weekly Brief: China's Expanding Role. *Economist Intelligence*, 2020. 08. 28. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=850081068> (2021. 11. 02.)

³⁷ Stålhane Hiim, Henrik – Stenslie, Stig (2019): China's Realism in the Middle East. *Survival*, 61. évf. 6. sz. 160.

2. táblázat: Kínai államfői látogatások a Közel-Keleten

Év	Kínai elnök	Meglátogatott közel-keleti országok
2000	Csiang Cö-min	Izrael, Palesztin Hatóság, Egyiptom
2002	Csiang Cö-min	Tunézia, Líbia
2004	Hu Csin-tao	Egyiptom
2006	Hu Csin-tao	Szaúd-Arábia
2007	Hu Csin-tao	Egyesült Arab Emírségek
2016	Hszi Csin-ping	Szaúd-Arábia, Egyiptom, Irán
2018	Hszi Csin-ping	Egyesült Arab Emírségek

Forrás: A Szerző saját gyűjtése

Az elnöki látogatások jól mutatják Kína óvatos szerepvállalását a térségben,³⁸ mint ahogy azt is, hogy a látogatások alapvetően a térség kulcsfontosságú államait és legfőbb kőolajexportőreit célozzák.

A Közel-Kelet – Latin-Amerikához hasonlóan – nem szerepelt a kínai prioritások között a kétezres évek ázsiai és afrikai pozícióépítése során. A 2011-ben kibontakozó arab tavasz viszont új attitűdöt eredményezett, elkötelezettebb Kína-politikát hozott a közel-keleti térség kulcsállamai felé.³⁹ Az, hogy a KNK a térség autoriter vezetőit támogatta ezekben az években, két tényezőre vezethető vissza: egyfelől Peking számára alapvető volt, hogy a kínai egypártrendszer ne nézzen szembe hasonló veszéllyel, vagyis az arab tavasz követeléseit ne terjedjenek tovább, másfelől a közel-keleti *status quo* fenntartása alapvető érdeke volt a kőolajforrásokhoz való hozzáférés garantálása okán.

A 2010-es évektől Kína mindinkább stratégiai motivációk mentén tekint a Közel-Keletre, térségbeli szerepvállalása egyre erősebb biztonsági dimenziót kap, megfigyelőből mindinkább aktív szereplővé válik.⁴⁰ Ezt mutatja, hogy részt vett az Ádeni-öböl kalóztevékenységet felszámoló ENSZ-misszióban, majd katonai bázist kezdett építeni Dzsibutiban.⁴¹ 2013-ban a kínai hadsereg kísérté a Szíriából Ciprusra tartó, vegyi fegyvereket szállító ENSZ-hajókat, 2018-ban pedig a közel-keleti térségben működő békefenntartó missziók legnagyobb hozzájáruló állama Kína volt, 1 800 katonával.⁴² Mindezek mellett Kína mind jobban érdekelt a terrorizmus elleni fellépésben, és iszlám vallású ujjur lakossága radikalizálódásának megelőzése alapvető célkitűzés Peking számára. A térségbeli stabilitás garantálása azért is fontos Kína számára, mert az Egyesült Államok figyelme a Trump-adminisztráció idején a Közel-Keletről Ázsia és a Kínával való versengés irányába fordult; a közel-keleti kudarc egyfajta beismerését jelentette Donald

³⁸ Chen, Xi (2018): China in the Post-Hegemonic Middle East: A Wary Dragon? *E-International Relations*, 2018. 11. 22. 1–9. <https://www.e-ir.info/pdf/76571> (2021. 10. 05.)

³⁹ Elnaggar, Yasser (2020): China's Growing Role in the Middle East. *Middle East Institute*, 2020. 01. 09. <https://www.mei.edu/publications/chinas-growing-role-middle-east> (2021. 10. 05.)

⁴⁰ Avdaliani, Emil (2019): China in the Middle East: From Observer to Security Player. *BESA (The Begin-Sadat Center for Strategic Studies) Center Perspectives Paper*, 1339. sz. 2019. 11. 10. <https://besacenter.org/wp-content/uploads/2019/11/1339-China-in-the-Middle-East-Avdaliani-final.pdf> (2020. 11. 02.)

⁴¹ Hornschild. *i.m.*

⁴² Sun, Degang (2019): China's approach to the Middle East: Development before Democracy. In: Lons, Camille (szerk.): China's Great Game in the Middle East. *European Council on Foreign Relations (ECFR) Policy Brief*, 2019. 10. 21., 18. https://ecfr.eu/wp-content/uploads/china_great_game_middle_east.pdf (2021. 10. 05.)

Trump kijelentése, miszerint „bár itthon költöttük volna el a Közel-Keletbe fektetett 4–5 billió dollárt”,⁴³

Az intézményi építkezés Kína és a Közel-Kelet között ugyanúgy a 2000-es évek első felében indult el, mint Latin-Amerikában. 2004-ben kezdte meg működését a Kína–Arab államok Együttműködési Fórum,⁴⁴ és ugyanebben az évben indultak meg a tárgyalások a Kína és az Öböl Menti Együttműködési Tanács közötti szabadkereskedelmi megállapodást célozva (igaz, ezek azóta sem fejeződtek be, de öt év kihagyás után, 2021 márciusában újraindultak).

2016-ban adta ki Peking az arab államokra vonatkozó *policy papert*, amely az „1+2+3”-formulát vázolja fel, ahol mindennek a magja (1) az energiabiztonság, a két szárny (2) az infrastruktúra fejlesztése és a Közel-Kelettel folytatott kereskedelem, az áttörési pontok (3) pedig a nukleáris energia új technológiái, a műholdak és az új energiák.⁴⁵

A BRI itt is alapvető eszköz a kapcsolatok bebetonozásában, és a Közel-Kelet már eredendően is része volt a projektnek; jelenleg Kína a Közel-Kelet 21 államával írt alá BRI-megállapodást, amiből 18 arab állam.⁴⁶ Mindezekén túl szintén az intézményi kapcsolatok szövetét erősíti, hogy Kína átfogó stratégiai megállapodást kötött 2014-ben Egyiptommal és Algériával, 2016-ban Iránnal és Szaúd-Arábiával, 2018-ban pedig az Egyesült Arab Emírségekkel.⁴⁷

Kína politikai szerepvállalásának egyik alaptétele a beavatkozás visszautasítása, tartózkodás bármilyen politikai rezsim megdöntésétől. Az elmúlt években Szíria – és ahogy fentebb láttuk, Venezuela – kapcsán is beigazolódott, hogy Peking tartja magát a fenti elvekhez akkor is, ha súlyos humanitárius következményekkel jár egy-egy autoriter vezető hatalma. 2011 májusában Kína és Oroszország megvétózta Bassár el-Aszad rezsimjének elítélését az ENSZ BT-ben. A kínai retorika szerint egy újabb Líbiát kívántak elkerülni, utalva a Kaddáfi-rezsim elleni 2011-es fegyveres fellépésre.⁴⁸ A döntés mögött olyan stratégiai érdekek is állhattak, mint hogy a KNK jelentős összeget fektetett a szíriai kőolajszektorba, Aszad távozása pedig megerősítheti az Iszlám Államot Szíriában, ami Peking szemében komoly veszélyforrás.⁴⁹

2012-ben Kína négyponos javaslatot tett a szíriai helyzet azonnali rendezésére, majd azzal összhangban a későbbiekben is többször megismételte, hogy kizárólag a politikai dialógusban látja a kiutat,⁵⁰ kritikák szerint nem véve tudomást arról, hogy a felek közötti párbeszéd lehetetlen és nem hozhat áttörést.

⁴³ Marcus, Jonathan (2016): Trump and the Middle East: an impossible disengagement? *BBC News*, 2016. 12. 30. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-38407226> (2021. 11. 02.)

⁴⁴ N. Rózsa Erzsébet (2020): Deciphering China in the Middle East. *European Union Institute for Security Studies (EUISS) Brief*, 2020. 06. 30. <https://www.iss.europa.eu/content/deciphering-china-middle-east> (2021. 11. 02.)

⁴⁵ *China's Arab Policy Paper*. KNK Külügyminisztérium, 2016. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml (2021. 10. 05.)

⁴⁶ Sun, *i.m.* 20.

⁴⁷ Khan, Suhail Ahmad (2021): China's Increasing Influence in the Middle East. *E-International Relations*, 2021. 09. 20. <https://www.e-ir.info/pdf/93989> (2021. 10. 05.)

⁴⁸ Evron, Yoram (2017): China's diplomatic initiatives in the Middle East: the quest for a great-power role in the region. *International Relations*, 31. évf. 2. sz. 10.

⁴⁹ Eminue, Okon – Dickson, Monday (2013): The United Nations Resolutions on Syria: Exploration of Motivation from Russia and China. *International Affairs and Global Strategy*, 10. évf. 11–12.

⁵⁰ Evron, *i.m.* 14.

Kritikák

Az elmúlt két évtized eseményei jól mutatják, hogy Kína igyekszik semleges maradni, sőt távol tartani magát a Közel-Kelet konfliktusaitól, kerüli a formális szövetségeket, és egymással szemben álló feleknek is ad el fegyvert. Mindez jól illeszkedik abba a szélesebb külpolitikai keretbe, miszerint Kína pragmatikusan áll a külkapcsolatokhoz, és a politikai/ideológiai spektrum igen széles skáláján tud együttműködni kormányokkal. Mindez azonban kritikaként is megjelenik, miszerint Kína kiaknázza a Közel-Keletben (és Latin-Amerikában) rejlő gazdasági lehetőségeket, de a kőolajért cserébe kérdéses, hogy valójában ad-e valamit: a régió államainak akut problémáival nem törődik, blokkolni hajlandó az ENSZ-ben, de építeni már kevésbé, valóban használható tervekkel pedig nem áll elő.⁵¹

Mindez hosszabb távon azt a kérdést is feszegeti, hogy meddig tartható Kína ezen attitűdje, meddig nem kell megfizetnie a nagyhatalmiság költségeit? És persze azt az újabb kritikát is érdemes megemlíteni, miszerint a KNK számára a jelenlegi helyzet igen kényelmes (Latin-Amerikában és) a Közel-Keleten: az Egyesült Államok komoly összegeket öl a stabilitásba, míg Kína ilyen terhek nélkül koncentrálhat a térségben rejlő gazdasági lehetőségekre.

Az adósságcsapda lehetősége a Közel-Kelettel összefüggésben is felmerült, a gazdaságilag gyengébb államok esetében fenyegethet a veszély, hogy az adósságért az érintett államok stratégiailag fontos területek/ágazatok átadásával fizethetnek,⁵² de egyelőre ilyen konkrét példát nem látni.

Konklúzió

Latin-Amerika és a Közel-Kelet legtöbb állama a 20. század második felében aktív kapcsolatokat ápolt az Egyesült Államokkal és Nyugat-Európával. Kínát több tényező is megkülönböztetni látszik a nyugati partnerektől, ezek közül a leglátványosabb, hogy a pénzügyi segítséget nem köti politikai feltételekhez, a helyi konfliktusokba nem vonódik be, szigorúan veszi a be nem avatkozás elvét, csak korlátozott katonai jelenlétet mutat, retorikailag a közös fejlődést és a nyer–nyer elvét hangsúlyozza, ami a kölcsönösségen alapul, és partneri viszonyt mutat a két térség államai számára – mindez vonzó az USA által diktált, sokszor alárendelt pozícióval szemben.

Kutatási kérdésem az volt, hogy Kína milyen érdekek mentén és milyen eszközökkel építkezik Latin-Amerikában és a Közel-Keleten, illetve erősödő befolyása milyen lehetőségeket és kihívásokat hordoz a két térségben.

Ami az érdekeket illeti, mindkét esetben látszik, hogy Kína számára a nyersanyag ellátottság garantálása a legfőbb prioritás. Emellett Latin-Amerikában fontos érdek, hogy a még Tajvanal diplomáciai kapcsolatokat ápoló térségbeli államokat a pekingi „jüan-diplomácia” meggyőzze, és a KNK-t ismerjék el. A Közel-Keleten pedig számos stratégiai érdek egészíti ki a gazdaságit, sőt úgy tűnik, hosszabb távon ezek lehetnek a meghatározóak – Peking mind erőteljesebben geostratégiai és biztonsági szempontból tekint a térségre. Latin-Amerika esetében hasonló attitűd nem valószínű a földrajzi távolság és az Egyesült Államok közelsége miatt, a térség nem rejt annyi lehetőséget Peking számára, hogy megérje miatta konfrontálódni Washingtonnal.

⁵¹ Uo. 16.

⁵² Khan, *i.m.*

Az eszközök nagyon hasonlóak, és Kína igen hasonló ritmusban is alkalmazta azokat az elmúlt húsz évben: a kétezres években a bővülő kereskedelmi kapcsolatokat magas szintű politikai találkozók kísérték a két térség kulcsállamaiban. A 2010-es évektől pedig elindult az intézményi építkezés a rendszeresség jegyében, dokumentumok (Fehér Könyv, *policy paper*) mentén fektette le Peking az adott térségben mutatkozó érdekeit és vázolta fel jövőbeli terveit, illetve mindkét térség államai meghívást kaptak a BRI-be és jelentős részüket csatlakozott is ahhoz. A Közel-Keleten mindez olyan biztonsági jellegű szerepvállalással egészült ki, mint a közös hadgyakorlatok, az ENSZ-missziókban való részvétel vagy a fegyvereladás. Latin-Amerikában az ilyen jellegű kínai tevékenység a fegyvereladásra korlátozódik, Peking megint csak tiszteletben tartani látszik az USA földrajzi közelségét és stratégiai érdekeit Latin-Amerikában.

A kihívások összességében Latin-Amerika és a Közel-Kelet félperifériális helyzetéből fakadnak. Ennek is betudható, hogy Kína nagyhatalomként kezdeményező szerepet tölt be, irányítja a kapcsolatokat. Másfelől, a kínai-amerikai vetélkedés adta keretek között a Közel-Kelet és Latin-Amerika mind láthatóbb terepévé válik a rivalizálásnak, ami ugyan megteremti az USA és Kína egymás elleni kijátszásának lehetőségét, de korlátokat is szab, mivel globálisan egyik térség sem prioritás – bár e tekintetben a Közel-Kelet láthatóbban jobban áll, mint Latin-Amerika.

A legfőbb dilemma mindkét térségben az, hogy mivel tudja Kína támogatni ezen területek fejlődését, modernizációját? Hogyan fordítható Kína gazdasági fejlődése a saját javukra is? Ehhez tudatos, hosszabb távú stratégiai gondolkodás szükséges, amit nehezít a két térség állami szereplőinek megosztottsága, versengése és ideológiai különbségeik. Úgy tűnik, Latin-Amerikában az erősödő kritikáknak és a *pink tide* háttérbe szorulásának köszönhetően elindult az USA-hoz való visszafordulás (ha nem is mindenhol), ami a Biden-kormányzat alatt tovább erősödhet. A Közel-Keleten ehhez képest inkább Washington elfordulása tapasztalható, aminek következtében nő a nyomás Pekingen, hogy aktívabb szerepet vállaljon a térségben.

Felhasznált irodalom

Avdaliani, Emil (2019): China in the Middle East: From Observer to Security Player. *BESA (The Begin-Sadat Center for Strategic Studies) Center Perspectives Paper*, 1339. sz. 2019. II. 10. <https://besacenter.org/wp-content/uploads/2019/11/1339-China-in-the-Middle-East-Avdaliani-final.pdf> (2020. II. 02.)

Babic, Milan (2020): Let's talk about the interregnum: Gramsci and the crisis of the liberal world order. *International Affairs*, 96. évf. 3. sz. 767–786.

Chen, Xi (2018): China in the Post-Hegemonic Middle East: A Wary Dragon? *E-International Relations*, 2018. II. 22. 1–9. Forrás: <https://www.e-ir.info/pdf/76571> (2021. 10. 05.)

China as share of total exports from selected countries in Latin America in 2019. Statista, é.n. <https://www.statista.com/statistics/1105815/latin-america-share-exports-china-country/> (2021. II. 02.)

- China in Latin America – Impressions and policy Implications*. Wilson Center – Vanderbilt University's Latin American Public Opinion Project (LAPOP), 2013. 03. 18. <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/event/WilsonCenter%20FINAL.pdf> (2021. 10. 05.)
- China's Arab Policy Paper*. KNK Külügyminisztérium, 2016. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml (2021. 10. 05.)
- China's Belt and Road Initiative in Latin America and the Caribbean. *International Institute for Strategic Studies (IISS)*, 2018. dec. <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2018/chinas-bri-in-latin-america> (2021. 10. 05.)
- China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean*. USC US–China Institute, 2009. 04. 20. <https://china.usc.edu/chinas-policy-paper-latin-america-and-caribbean> (2021. 10. 05.)
- Dettoni, Jacopo (2020): Latin America embraces China's Belt and Road with enthusiasm. *fDi Intelligence*, 2020. 03. 09. <https://www.fdiintelligence.com/article/76791> (2021. 10. 05.)
- Domínguez, Jorge I. (2006): China's Relations with Latin America: Shared Gains, Assymetric Hopes. *Inter-American Dialogue, Working paper*, 2006. jún. https://wcfa.harvard.edu/files/wcfa/files/dominguez_chinas.pdf (2007. 05. 19.)
- Elnagger, Yasser (2020): China's Growing Role in the Middle East. *Middle East Institute*, 2020. 01. 09. <https://www.mei.edu/publications/chinas-growing-role-middle-east> (2021. 10. 05.)
- Eminue, Okon – Dickson, Monday* (2013): The United Nations Resolutions on Syria: Exploration of Motivation from Russia and China. *International Affairs and Global Strategy*, 10. évf. 5–13.
- Evron, Yoram (2017): China's diplomatic initiatives in the Middle East: the quest for a great-power role in the region. *International Relations*, 31. évf. 2. sz. 125–144.
- Friedberg, Aaron L. (2005): The Future of U.S.–China Relations: Is Conflict Inevitable? *International Security*, 30. évf. 2. sz. 7–45.
- Flockhart, Trine (2020): Is this the end? Resilience, ontological security, and the crisis of the liberal international order. *Contemporary Security Policy*, 41. évf. 2. sz. 215–240.
- Friedberg, Aaron L. (2010): Implications of the Financial Crisis for the US–China Rivalry. *Survival*, 52. évf. 4. sz. 31–54.
- Full text of China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean*. KNK Államtanács, 2016. http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2016/11/24/content_281475499069158.htm (2021. 10. 05.)
- Gil Barragán, Juan Manuel – Aguilera Castillo, Andrés (2017): China and Latin America: Strategic partners or competitors? *Revista EAN*, 82. sz. 73–90.

- Hornschild, Sebastian (2016): China in the Middle East – not just about oil. *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*, 31. sz., 2016. júl. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/EUISS-China%20in%20the%20Middle%20East-not%20just%20about%20oil.pdf> (2021. 10. 05.)
- Ikenberry, John G. (2008): The Rise of China and the Future of the West. *Foreign Affairs*, 87. sz. 23–38.
- Ikenberry, John G. (2018): The end of liberal international order? *International Affairs*, 94. évf. I. sz. 7–23.
- Jenkins, Rhys – Peters, Enrique Dussel (szerk.) (2009): *China and Latin America. Economic Relations in the twenty-first century*. Deutsches Institut für Entwicklung (DIE) – Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM)/CECHIMEX. https://www.die-gdi.de/uploads/media/Studies_49.pdf (2010. 05. 10.)
- Kawai, Masahiro (2018): Will the 21st century be an Asian century? A global perspective. In: Kikuchi, Tomoo – Sakuragawa, Masaya (szerk.): *China and Japan in the Global Economy*. Routledge, London – New York, 4–45.
- Kennedy, Andrew B. – Lim, Darren J. (2018): The innovation imperative: technology and US–China rivalry in the twenty-first century. *International Affairs*, 94. évf. 3. sz. 553–572.
- Khan, Suhail Ahmad (2021): China’s Increasing Influence in the Middle East. *E-International Relations*, 2021. 09. 20. <https://www.e-ir.info/pdf/93989> (2021. 10. 05.)
- Khanna, Parag (2019): *The future is Asian*. Simon and Schuster, New York.
- Kína–CELAC Fórum hivatalos honlapja. <http://www.chinacelacforum.org/eng/> (2021. 11. 02.)
- Kristof, Nicholas D. (1992): The Rise of China. *Foreign Affairs*, 72. sz. 59–74.
- Layne, Christopher (2009): The Waning of U. S. Hegemony–Myth or Reality? A Review Essay. *International Security*, 34. évf. I. sz. 147–72.
- Lehoczki Bernadett (2015): Relations between China and Latin America: Inter-regionalism beyond the Triad. *Society and Economy*, 37. évf. 3. sz. 379–402.
- Marcus, Jonathan (2016): Trump and the Middle East: an impossible disengagement? *BBC News*, 2016. 12. 30. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-38407226> (2021. 11. 02.)
- Mexico Imports by country*. Trading Economics, é.n. <https://tradingeconomics.com/mexico/imports-by-country> (2021. 10. 05.)

- Middle East Weekly Brief: China's Expanding Role. *Economist Intelligence*, 2020. 08. 28. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=850081068> (2021. 11. 02.)
- N. Rózsa Erzsébet (2020): Deciphering China in the Middle East. *European Union Institute for Security Studies (EUISS) Brief*, 2020. 06. 30. <https://www.iss.europa.eu/content/deciphering-china-middle-east> (2021. 11. 02.)
- Naylor, William (2017): Democracies beware? Is China working to expand its influence in Latin America? *Global Americans*, 2017. 12. 07. <https://theglobalamericans.org/2017/12/democracies-beware-china-working-expand-influence-latin-america/> (2021. 11. 02.)
- Paul, Justin (2016): The Rise of China: What, When, Where, and Why? *The International Trade Journal*, 30. évf. 3. sz. 207–222.
- Ray, Rebecca – Gallagher, Kevin P. (2017): *China–Latin America Economic Bulletin*. <https://open.bu.edu/handle/2144/27508> (2021. 10. 05.)
- Ray, Rebecca *et al.* (2021): *China–Latin America Economic Bulletin*. https://www.bu.edu/gdp/files/2021/02/China-LatAm-Econ-Bulletin_2021.pdf (2021. 10. 05.)
- Russett, Bruce (2011): *Hegemony and Democracy*. Routledge, London.
- Satloff, Robert (2019): Commitment Issues – Where Should the US Withdrawal from the Middle East Stop? *Foreign Affairs*, 98. sz. 188–202.
- Seguín, Bécquer (2013): Posthegemony in times of the pink tide. *Postmodern Culture*, 23. évf. 2. sz.
- Shixue, Jiang (2006): Una mirada china a las relaciones con América Latina. *Nueva Sociedad*, 78. sz. 62–78.
- Singh, Ajit (2021): The myth of 'debt-trap diplomacy' and realities of Chinese development finance. *Third World Quarterly*, 42. évf. 2. sz. 239–253.
- Stålhane Hiim, Henrik – Stenslie, Stig (2019): China's Realism in the Middle East. *Survival*, 61. évf. 6. sz. 153–166.
- Sun, Degang (2019): China's approach to the Middle East: Development before Democracy. In: Lons, Camille (szerk.): *China's Great Game in the Middle East. European Council on Foreign Relations (ECFR) Policy Brief*, 2019. 10. 21., 17–25. <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/china-great-game-middle-east.pdf> (2021. 10. 05.)
- US Plans Infrastructure Projects in Latin America to Counter China Initiatives. *NBC News*, 2021. 09. 28. <https://www.nbcnews.com/news/latino/us-plans-infrastructure-projects-latin-america-counter-china-initiatives-rcna2308> (2021. 11. 02.)

- US Watching China's Growing Influence in Latin America. *VOA (Voice of America) News*, 2009. 10. 31. <https://www.voanews.com/a/a-13-2006-04-19-voa3/398242.html> (2008. 02. 27.)
- Vadell, Javier A. (2019): China in Latin America: South-South Cooperation with Chinese Characteristics. *Latin American Perspectives*, 46. évf. 2. sz. 107–125.
- Virmani, Arvind (1999): Potential Growth Stars of the 21st Century: India, China and the 'Asian Century!' *Chintan Occasional Paper*, 1999. okt. <https://www.icrier.org/pdf/pgstars21bw.pdf> (2021. 10. 05.)
- Watch again: Russia, China veto US push for UN action on Venezuela. *Euronews*, 2019. 07. 26. <https://www.euronews.com/2019/02/28/watch-live-un-security-council-votes-on-rival-us-russian-proposals-on-venezuela> (2021. 10. 05.)
- Wechsler, William F. (2019): US Withdrawal from the Middle East: Perceptions and Reality. In: Mezran, Karim – Varvelli, Arturo (szerk.): *The MENA Region: Great Power Competition*. Ledi Publishing, Milano. 13–38.
- Wigell, Mikael (2016): China's Advance in Latin America: Geostrategic Implications for Europe, the US, and the Region Itself. *FIIA Briefing Paper* 199. <https://www.fiaa.fi/en/publication/chinas-advance-in-latin-america-2> (2021. 11. 02.)
- Wu, Bingbing: (2021): China and New Middle East. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 23. évf. 3. sz. 443–457.
- Zhao, Minghao (2019): Is a New Cold War Inevitable? Chinese Perspectives on US–China Strategic Competition. *The Chinese Journal of International Politics*, 12. évf. 3. sz. 371–394.